

Szinte valószerűtlen

Az Evropejszkaja és Szentpétervár fehér éjszakái

Évek óta nem jártam a Néva-parti városban, pedig a kedvenc helyeim közé tartozik. A Brezsnyev-idők mélyén egy egész tanévet töltöttem ott, négy emlékezetes évszakot, hosszú könyvtárzásokkal, barátokkal folytatott, nagyszerű konyhai beszélgetésekkel, koncertekkel és színházi előadásokkal. Egy könyv kevés lenne mindent elmesélni. Akkor huszonnégy éves voltam, most a harmincéves fiammal utazom, aki Szentpétervárt csak az én elbeszélésemből ismeri. És a legjobb helyen lakunk, a Grand Hotel Europe-ban, a Mihajlovszkaján, amely a Nyevszkij Prospektet köti össze az Itáljanszkajával és a csendes Művészetek terével (Plosagy Iszkussztv). Szemben a Nagy Filharmónia, a tér mögött az Orosz Múzeum, néhány lépésnyire a Mihajlovszkij Színház. Az Evropejszkaja a város szívében van.

Egyetemistaként messze kint laktam a Vasziljevskij-szigeten, a Sevcsenko utca 25/2-n levő kollégiumban, egy szobában Nagyjával, a fizikus-sal. Semmi komfort, közös fürdőhelyiségek, két telefon az egész házban, és persze figyelték is a külföldieket. Én kerültem a feltűnést, sorban álltam – akárcsak minden orosz ember – kenyérrért stb., de csodálatos emberekkel találkoztam, akik naponta bizonyították, mi a vendégszeretet és a költészet. Joszif Brodskij is közéjük tartozott. Nem volt okom panaszkodni. – Egy napon meglátogattak a szüleim, és az Evropejszkajában szálltak meg. Így ismerkedtem meg az előkelő szállodával, amely kívül esett szokásos útjaimon. Zavarban voltam, idegenül éreztem magam. A hatalmas Berjzka-üzlet, ahol keményvalutáért mindent meg lehetett kapni, amit a normális üzletekben nem, a luxusprostituáltak, akik a bárban külföldi ügyfelekre vártak – ez a szállodának egy különös luxusoázis látszatát kölcsönözte. Engem ez a világ nem érdekelt.

De az idők alaposan megváltoztak. És már régóta vágytam arra, hogy legalább egyszer megszállhassak az Európában, ebben az előkelő és központi fekvésű szállodában. Ugyanis a háznak nagy múltja van. Az épületkomplexumot Carlo Rossi tervezte, akitől a Mihajlovszkij-palota (ma Orosz Múzeum) tervei is származnak. Egy Hugo Klee nevű német ember nyitott itt először szállodát, közvetlenül mellette kezdte meg működését a Coulon, amelyről Custine márki orosz bizonyítványt állított ki. Klee fia, Wilhelm jó üzletembernek bizonyult: a szállodáját elkeresztelte Rosszija-ra (Oroszország), és nem sokára előkelő külföldi vendégeknek adott szállást, köztük Théophile Gautier francia íróknak, aki 1858-ban itt írta meg *Voyage en Russie* című útirajzának egy részét. Ugyanebben az évben a Rosszija-ban szállt meg két hétre Ivan Turgenyev is, aztán

többször visszatért, 1862-ben itt találkozott Dosztojevszkijel. A Rosszija – az Hôtel de France mellett – a legjobb szállodának számított az akkoriban fél millió lakosú Péterváron. Nem volt éppen olcsó, amint azt az útikönyvek bizonyítják.

1872-ben Klee eladja a szállodáját 100 ezer rubelért Alexandre Fitinghoff-Shellnek, Hugo Grot-nak, Alexandre Bergnek és Pavel Usov-nak, egy részvénytársaság tagjainak, akik a szállodát Evropejszkaja Gosztyinyicává nevezik át, és 1875-re világszínvonalú vendéglátóhelyet alakítanak ki belőle. Az Evropejszkajának ekkor 260 fényűzően berendezett szobája van, továbbá egy étterme, egy mézárszéke, egy péksége és cukrászata, egy szabósa, egy cipő- és fodrászszalonja, egy mosodája, egy asztalosműhelye, egy csemegeboltja, egy pincézete, tizenegy bérkocsija, egy tolmácsszolgálat, távirádja, központi fűtése, liftje és modern csengőrendszere.

Az Evropejszkajában száll meg Johann Strauss és Csajkovszkij, Turgenyev 1881 augusztusának végén innen indul Párizsba, ahol két évvel később meghal. A szálloda nemzetközi találkozóhely lesz, az előcsarnokban bel- és külföldi hírességek botlanak egymásba. Amikor 1905-ben – Joseph Wolfisberg-Giger igazgatása alatt – új éttermet terveznek, K. McKenzie építész kapja a megbízást, aki a termet színpompás üveglakkal látja el (Apollo a kocsiban). Fjodor Lidval a legszebb szecessziós bútorokról gondoskodik, és Krisa néven vendéglőt alakít ki a tetőtérben.

Miközben az Evropejszkaja új fényben ragyog fel, a politikai horizont sötétebb lesz. Az első világháború elvágja a kapcsolatokat, az 1917-es forradalom gyökeresen új viszonyokat teremt. 1920-ban a szálloda új nevet kap: a „Sovjet alkalmazottak háza” lesz. Bár Ivan Bunyin mellett itt szállnak meg a Komintern második kongresszusának küldöttei, a szobák, illetve lakosztályok nagy részében menekültek vagy hajléktalan családok laknak. Röviddel később a szálloda árvaház lesz. Csak 1929-ben, az Inturiszt megalakulásával kezdi tárogatni az állam az irányított turizmust, és „veszi a szárnyai alá” a szállodát. Eközben azonban értékes vendégkönyvek és iratok tűnnek el. – Dos Passos, aki 1928-ban látogatást tett Leningrádban – ahogy akkor a várost hívják –, az Evropejszkajában úgy érzi magát, mint Európában vagy a New York-i East Side-on. Bernard Shaw 1931 júliusában vesz ki ugyanott egy „grand-ducal-lakosztályt”. Vlagyimir Majakovszkij, a forradalmi költő 1930-as öngyilkosságáig gyakori vendég, Maxim Gorkij 1928 és 1931 között négyszer időzik az Európában. Híresek a ház vacsorái (jazz-zenekarral), bárjai és éjszakai programjai, ezeket a némenklatúra is

szívesen látogatja. – A második világháború kitörése véget vet a vigalomnak. Az Evropejszkaja Vorosilov hadseregének főhadiszállásaként szolgál, 1941 szeptemberében a német hadsereg körülrázza a várost, a blokád 872 napig tart, és egy millió emberéletet követel. 1941 végén a szállodából a 991. sz. kórház lesz (műtő- és röntgenszobákkal, kémiai laborral és fizioterápiás állomással), több mint ezer sebesültet ápolnak, míg 1942 áprilisában be nem zár a kórház. – Az Evropejszkaja a központi fekvése ellenére nagyobb károk nélkül éli túl a háborút, de alaposan renoválni kell. Az ötvenes évek közepétől újra a város kirakatszallodója. Amikor Igor Sztravinszkij 1962-ben meglátogatja régi hazáját, az Europa egyik lakosztályában száll meg, pillantással a Művészetek terére. A hetvenes években növekszik a turizmus az első emberes űrrepülés (Jurij Gagarin) országában; az Evropejszkajának évente 30 ezer vendége van. Köztük szovjet állampolgárok is vannak, akik csak kilencedét fizetik annak az árnak, amit a külföldiektől kérnek: kilenc rubel egy havi száz rubeles átlagkeresetből, ez is jelentős összeg. A legtöbbször mégis megéri, mivel az Evropejszkajában lakni olyan érzés – írja Igor Bogdanov –, „mintha öt percre Amerikában lenne az ember”.

Utolsó szakasz: nagy átépítés 1989-ben svéd felügyelet alatt, százmillió dollárból, melynek nyomán az Evropejszkaja ötszörös, a legmagasabb igényeket is kielégítő szálloda lesz. Politikusok, művészek, filmdívek, uralkodók adják egymásnak a kilincset. A prospektusok Bill Clintonnal, Catherine Deneuve-vel, Peter Ustinovval és José Carre-rasszal reklámozzák a szállodát. Ma a nagyszálló az Orient-Express-csoporthoz tartozik, és a múltjával így büszkélkedik: „135 Years of Excellence”.

A repülőtérrel a szállodába vezető út a blokád áldozatainak emlékműve mellett vezet el, a Néva-parti metropolisz mindig is „Leningrád, a hős város” marad. Útközben felváltva sztálinista épületóriások és felújításra váró házak, többsávos utak és göröngyös aszfalt, amelyből régi villamosínek emelkednek ki. A centrumhoz közel akadozik a forgalom, mindenhol építkezés, a taxis ide-oda kanyarog, nem túl beszédes. Aztán, végre, a Fontanka, amelynek partján paszterszínű paloták sorakoznak. A júniusi délután fényében gyönyörű látvány. Végigmegyünk a folyót kísérő gránit mellvéd mentén, és az Anicskov-híd előtt bekanyarodunk a Nyevszkij prospektre. Nyílegyenes út, ameddig a szem elér, a város ütőere. Nagy Péter szigorú volt az építészeivel; amit a Néva mocsariból keserves munkával várossá döngöltek, annak átláthatónak és elegánsnak kellett lennie. Az utak – prospekteknek vagy „vonalaknak” nevezik őket

RAKUSA, Ilma Lassabban! (Nádas Péter utószavával) (Fűrjes Gabriella ford.) Jelenkor, 2010

Rengeteg tenger (Kurti Imre ford.) Magvető, 2011

„Természet (Semitevés)” (Schein Gábor ford.) Vigília, 2009. 6.

„Jim” „Legyen úgy” (Kukorely Endre ford.) Magyar Lettre Internationale, 15

„Ada, Ady” Magyar Lettre Internationale, 20

„Hat kilencsoros” Magyar Lettre Internationale, 22

„A tengerre nyíló ajtó” (Dózsai Mónika ford.) Magyar Lettre Internationale, 24

„Nevermore” (Eörsi István ford.) Magyar Lettre Internationale, 43

„Vágy” (dramolett) (Hajós Gabriella ford.) Magyar Lettre Internationale, 59

„Olvasás (Szerellem)” (Fűrjes Gabriella ford.) Magyar Lettre Internationale, 71

„Melankólia barát-nónk” (Tatár Sándor ford.) Magyar Lettre Internationale, 82

(Georgi Goszpodinov interjúja) „Trieszt, Zürich, Pétervár” (Brodskij, Danilo Kis, Kertész) Magyar Lettre Internationale, 89

2015 nyár

„Antonics, Krleža,
Konstantinović”
Magyar Lettre
Internationale, 89

„Kilencsorosak”
(Tatár Sándor ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 89

„Lamentálás”
(Kiss Noémi ford.)
Magyar Lettre
Internationale, 96

– tényleg mintha vonalzóval lettek volna meghú-
va, párhuzamosan vagy csillag-alakzatban futnak,
lélegzetelállító színpadi látványosságként. A színpadi-
asság megtervezett, egészen a díszletszerűségi-
gig. Emiatt Pétervárbán van valami valóságér-
tlen, valami csalóka.

Gyakorlott ügybizalommal veszik el tőlünk
az Evropejszkaja előtt a bőrröndöket, a recepcionál
udvarias kiszolgálás. Kérés nélkül egy *upgrade*-et
kapunk, azaz egy szobát a kiváltságos mezza-
nin-szinten. A felfelé vezető márványlépcső kirá-
lyi pompával invitál, a hosszú folyosón a szőnyeg
minden zajt elnyel. A szobában mahagóni bútorok,
régii metszetek, a fekete-fehér csempés fürdőszob-
ba fényűzően modern. Az ablak a Mihajlovszkajá-
ra és a Nagy Filharmónia oldalhomlokzatára nyílik.
What a place to be.

Az első felfedezőutak lelkesítőek: a mezzanin
szinten a Lidval-terem, nagy szalon antik asztalok-
kal és székekkel, intarziás zongorával és nemes
falburkolattal, olajfestményekkel és egy erkéllyel,
ahonnan az egész utcai forgalmat át lehet tekin-
teni. – Egy lépcsővel lejjebb a híres szecessziós ét-
terem („a világ ötödik legjobb reggelijével”, ahogy
arról a recepciós hölgy biztosított), a földszinten
a mahagónival, tükrökkel és szecessziós ornamen-
sekkel díszített bár, egy dohányzóterem, több ét-
terem különleges kínálattal és egy sor drága üzlet.
És mindenhol szobrok, büsztök, márványból és
bronzból, diszkoszvetők, puttók, nimfák, mélabús
ifjak, parasztlányok kendővel. Ritka az ilyen mu-
zeális környezet. Hangulati ellentétként ott van
az Átrium Kávéház, tele fényvel a magas üvegter-
et alatt, hasonló posztmodern konstrukciókat már
máshol is láttam. A ragyogó időben azonban az
emberek inkább kint ülnek a szabadban, az úgy-
nevezett „Grand Terrace”-on.

A kávéház tele van, csak nagy nehezen találunk
szabad asztalt. Sok az elegánsan öltözött fiatal. Az
árak versenyeznek a londoniakkal. Főleg orosz
beszédet hallani, nem rossz jel. Én tőzegáfonya-
szörpöt (morsz) iszom, és nézem a könnyű léptű
járókelőket a magas sarkú cipőikben. (Az orosz
nők a jeges télben is megőrzik táncoló lépteiket.)
Mi változott utolsó ittlétem óta? Az Evropejszkaja-
ban erre nem könnyű válaszolni. A szálloda előtt
parkoló hatalmas fekete BMW-limuzinok a luxus-
réteghez tartoznak, nem egy átlagpolgár városi
hétköznapijaihoz. Néhány lépéssel odébb, a Művé-
szetek terének parkjában anyókák etetik a galam-
bokat, akik aztán a Puskin-szoborra települnek át
(a nemzeti költő feje és kinyújtott karja különösen
közkedvelt).

Este a Nyevszkijen a sok bank tűnik fel, meg az
olyan üzletek, mint a Zara és a Benetton, amikkel
tömve vannak az európai városok. Úton vagyunk
a Manzarada tetőterem felé, amelyet a recepciós
hölgy ajánlott nekünk. Divatos hely lehet, mert az
Izsák-katedrálisnál egy tábla – akkora, mint egy
utcatábla – mutatja az irányt. A merészen mo-
dern épület kissé beljebb van az utcától, a legfelső
szinten fényesség és asztalok és zene: a Manzar-
da. A szabadban ülünk, szemünk előtt háztetők,
ameddig ellátunk, és az „Izsák” aranykopolója, kö-
rülöttünk *beautiful people*. Az étlap nemzetközi,
globalizált keverék olasz, francia, orosz konyhából,
de néhány feltüntetett étel és bor nem kapható.

A pincér saját állítása szerint tud angolul, de csak
akkor érti meg a rendelést, amikor oroszul is el-
mondom. A színvonalon még dolgozni kell, a becs-
vágy megvan. Evés közben nem tudok szabadul-
ni a gondolattól, hogy nem az „én városomban”
vagyok, hanem egy másikban, idegenben. Nem a
tetők, nem a japánosan vörös nap miatt, hanem
az étterem atmoszférája miatt, amely „globalizál-
ja” az embert. Jól van ez így, mondja egy belső
hang, ez a fejlődés azt jelenti: *back to normal*. Egy
másik erre azt mondja, ez *fake*. Amikor alaposab-
ban körülnézek, látom, hogy több külföldi vendég
is van itt orosz lányokkal (1:2), ez nem olcsó hely.
Területenkívüliség, fogalmazom meg magamban.
És örülök, amikor elhagyjuk a magaslatokat, és
a Névház megyünk. Tizenegy óra, még világos
van, a parton sokan sétálnak, ragyog az Admirali-
tás aranyló csúcsa, és a zöld Téli Palota türkiz szín-
ben tükröződik a vízben. Mögötte nyílik, hatalma-
san, mint mindig is, a Palota tér, világtörténelmi
események színhelye.

Ráérősen sétálgatunk a fehér éjszakában,
a Mojka folyó partján, ahol egy csinos palota
a „Hotel Kempinski” feliratot viseli, elmegyünk
a Vértő Megváltó temploma (Szpasz na Krovi)
mellett, amelyet a meggyilkolt II. Sándor cár tisz-
teletére emeltek (a turistahajók még mindig pö-
fögnek a Gribojedov-csatornán), az Orosz Mú-
zeum és az orgonailatú park mellett, ahol Pus-
kin rendületlenül üdvözlő minket. Szerette ezt
a várost, és ennek megfelelően írta róla: „Szeret-
lek, Péter alkotása! / Szigorú-szép látképedet! / Ó,
Néva felséges folyása! / Partodon gránitkövezet; /
Kert, kovácsoltvas kerítéssel, / Homályba áttetsző
titok / Holdtalan is csillámló éjjel”. Ugyanebben
a költeményében ezt adja I. Péter szájába: „Európá-
ra ablakot / Itt vágjunk; tenger mossa lábunk! / Ide
hajó hajót követ, / Vendég hozzánk mindig jöhet, /
Vele kedvünkre lakomázunk.”

Az Európa-topos közismert: Szentpétervárt
főleg külföldi építészek építették, külföldi tu-
dósoknak, orvosoknak, üzlembereknek adott
otthont (a „német kolónia”). Ma sem boldogul-
na a város külföldi befektetők, menedzserek és

üzlemberek nélkül. Bizonyíték erre az Evro-
pejszkaja is. Udvariasan meghajol a portás, ami-
kor belépünk a házba. Csábít minket a lobby-
bár. Emelkedett a hangulat, a legtöbb asztalnál
ülnek. Egy énekesnő zongorakísérettel sanzono-
kat és slágereket énekel egy pezsgőző, születésna-
pot ünneplő társaság legnagyobb örömeire. Oro-
szok. A többi asztalnál finnek, amerikaiak, olaszok
ülnek. A terem közepén táncolnak. A pincérnő
átkigyózik a párok között. Pillantásom a díszít-
ményekről a táncolókra siklik, és vissza. A bár egy
ékszer: pult, bútorok, üvegablakok – a legtisztább
szecesszió. Semmi *fake*, semmi utánzat, ennek így
biztosan sehol nincs párja. Az egyediség az Evro-
pejszkaja egyik fő vonzereje.

A reggeli a szecessziós étteremben *beyond be-
lief*. Hosszú asztalokon vannak tálalva a finomsá-
gok: füstölt tokhal, lazac, vörös kaviár, harminc-
féle sajt, sonkák, pácolt gombák, egzotikus gyü-
mölcsök, a legkülönbözőbb kenyerek. A tojás-sza-
kács különböző omletteket készít, a crêpe-szakács
kisebb és nagyobb crêpe-eket – oroszul blininek
hívják őket. Hozzá mindenféle lekvárok és tejföl.
De kaviárt is tölthetünk az illatozó blinibe. Fúrge
pincérnök teljesíti az egyéb kívánságokat. És az
üvegablak előtt („Apollo a kocsiban”) fiatal zong-
goristán játszik Chopint. Minden asztalnál ülnek,
babiloni nyelvzavar, de oroszul is sokan beszél-
nek. Fiatalabb családok étkeznek nagy élvezettel,
a gyerekek szép ruhában és feltűnően jólnevelten.
Vajon oroszok, akik külföldön élnek, és most haza-
látogattak? Az úgazdag hivalkodásnak semmi jelét
nem látom. Néha valaki diszkrétan fotózik, ebben
a környezetben ez érthető.

Tulajdonképpen a szállodában is eltölthetné az
ember a napjait, és figyelhetné egyfolytában, mi
történik. Egy külön világ. De engem inkább a város
érdekel, az utcák és a szegényebb negyedek. Sok
házi perreg a vakolat, a hátsó udvarok sötétek és
gondozatlanok. *Sale*, ez áll némely pompás, de fel-
újításra szoruló házban. Ki menti meg a régi épüle-
teket ebben a városban, amelyet a fiam első látásra
„bejárható múzeumnak” nevezett? A 2003-as jubile-
umi évben sok homlokzatot felújítottak a központi

ERDEI KRISZTINA: ALUSTA, UKRAJNA, 2010.07.26. 21.06

részeken, többre nyilvánvalóan nem jutott pénz. A Szadovaján megyék, elsétálok Szentpétervár leg-
régebbi, 1785-ben épült áruháza, a Gosztinyij Dvor
előtt, amelyet alaposan modernizáltak, aztán elérek
a Szennaja Ploscsagyra (Széna tér). A Széna tér kör-
nyékén játszódnak Dosztojevszkij szentpétervári re-
gényei, akkoriban szegénynegyed volt kiskereske-
dőkkel és olcsó prostituáltakkal, ma is sok itt a piac,
az árusítóhelyek észak-kaukázusiak kezében van-
nak, akik – mint figyelmeztettek rá – nem riadnak
vissza a bűnös üzelmektől. Mindenhol milicistákat
látok, és inkább lemondok arról, hogy belevessem
magam az Aprakszin-udvarok forgatagába. Ehelyett
inkább vetek egy pillantást a Széna-hídra és a Gri-
bojedov-csatornára, amelyet korábban a sok kanya-
rulata miatt „Krivuskának” (Görbécskének) hívtak.
Dél felé továbbhaladva a Szadovaján sok közép-
ázsiaival találkozom (nőkkel és gyerekekkel is), úgy
tűnik, itt élnek. (Keresettek a tadzsik építőmunká-
sok, mert éhbéért is vállalják a legnehezebb mun-
kát.) Üzletek azonban alig vannak, a környék megle-
hetősen elhagyatott. Célom: a Nyikolszkij-katedrá-
lis, amelyben 1970-ben életem legszebb húsvéti mi-
séjét éltem át. Most pünkösd közeleg, a „trojca”, és
én fel akarom keresni egykori örömöm színhelyét.
A barokk stílusú, kék templomot park veszi körül –
a nyugalom szigete. A kapuban egy anyácska diszk-
réten kinyújtott kézzel. Pénzt adok neki, hálálkodik:
„Lányocská, áldja meg magát az Isten!” („Docsecs-
ka, szpaszi Vasz Bog!”) Ez a szívéllyesség megható.
Vajon csak a hívek adományából tud megélni ez
a nyugdíjas asszony?

A templomban ünnepi istentisztelet több pap-
pal és diakónussal és nagy tömeggel. Tömjénillat,
a hangok megtöltik a teret, amely arany színben
ragyog. Az ikonok aránya, az ornátusok aránya,
a gyertyalángok aránya. Ezt az Oroszországot ismerem,
időtlen. Európa és az én Evropejszkajám gon-
dolata a messzi távolba kerül. Felvilágosodás, hala-
dás, kereskedelem – ezeknek itt, ebben a szent teá-
rumban nincs helyük, itt az örökkévalóság a tét. És
végtelen a litánia: „Goszpogyi pomiluj, Goszpogyi
pomiluj, Goszpogyi pomi... luj” („Uram irgalmazz”),
mely alázatra int és vigaszt nyújt. Úgy vetek keresz-
tet és úgy hajlok meg, mint az oroszok, lélekben
már rég áttértem az ortodoxiára.

A váltófürdők napja. Este a fiammal egy kaukáz-
susi étteremben vacsorázunk, aztán találkozunk
Dimitrijel, és elindulunk, hogy megnézzünk né-
hány újabb éjszakai helyet. Fél tizenkettőkor még
elég világos van, a Nyevszkijen járkelők árada-
ta, és az áradat közepén egy asszony, aki mezei
virágokat árul. Metróval megyünk a Majakovsz-
kaja megállóig (félek a mély mozgólépcsőktől),
a Moszkvai pályaudvartól a Ligovszkij proszpekten
megyünk tovább. Balra egy hatalmas, KaDeWe-
léptékű, új Shopping Center. Az éjszakai szóra-
közökhelyek a sínek mellé épült egykori műhe-
lyekben működnek. Ismerni kell az utat. Fialatok
suhannak el mellettünk árnyakként, az ég színe
már csak tompa türkiz. Egészen hátul a „Gyuni”
(„Dúnék”) bár, olyan, mintha egy mozdonyzínbe
raktak volna be egy söntést. Odakint homok, né-
hány piknikasztal és üllőke, néhány vendég ping-
pongozik, macskák jönnek-mennek. Sört iszunk,
és nézelődünk. A hangulat ezen a langyos júniu-
si estén derűs, a közönség alternatív-barátságos,

a zene nem túl hangos. Csak a földibólhák csipése
zavaró. – A „Jézusban” fekete függönyök, mögöt-
tük lüktető zene, amelyre csodaszép párok tán-
colnak. Voyeur vagyok, és egyáltalán nem illek
ide, de senki nem figyel rám. Ennek a párhuzam-
os világnak saját törvényei vannak. – Az „SSSR”-
ben egy ajtónálló zárja el az utat előttünk, *no way*.
A „Tusolóba” viszont bemehetünk. New York-i loft-
feeling, téglafalak, egy óriási vetítőlámpa képek
a bőmbőlő zenéhez. A DJ az art-punk elkötele-
zett híve, menekülnöm kell a hangerő elől. – Két
óra, amikor elhagyjuk a területet, és szűk utcá-
kon és udvarokon át megcélózunk Dimitrij ked-
venc bárját, a „Terminált” a Rubinsztejnán. Telt
ház, egy fiatal nő a pultnál művészetszemiotikai
értekezést olvas. Tőzegáfonyát iszom, és Dimitrij
arról mesél, milyen nehéz az élet Péterváron. Az
árak elképesztőek! Az átlagos havi fizetés kétszáz
euró körül van, egy kávé egy normális vendéglá-
tóhelyen két-három euróba kerül. Még a lakbér
a leginkább megfizethető, de az élelmiszerárak
és az összes többi messze meghaladja azt, amit az
ember megengedhet magának. Dimitrij azon gon-
dolkozik, hogy évente több hónapot Berlinben
fog tölteni, úgy olcsóbban megúszná. (Később
megtudom, milyen rosszul keresnek a szállodai
alkalmazottak, és milyen keveset a professorok.
Még a legrégebb óta tanító egyetemi tanárok is
legfeljebb havi ezer eurót keresnek.) Négy óra van,
amikor S. és én az Evropejszkaja előtt állunk, az
égen még megcsillan néhány csillag, de már vilá-
gosodik. Mit gondol ezekről az éjszakai helyekről,
kérdem a fiamat. Mire S. közli, hogy ezek akár
Londonban vagy Zürich egykori ipari övezetében
is lehetnének. Ugyanaz a zene, ugyanaz a vendég-
kör, ugyanaz a ruházat, ugyanazok az italok. „Glo-
balizált világban élünk.”

Valóban, sok minden homogenizálódott. Szál-
loda- és cégláncok terjeszkednek, jelen van Péter-
váron a Marriott és a Kempinski, a Radisson és az
Ibis, van itt McDonalds, Starbucks, Gambinus,
Prada és H&M, Benetton és Zara, plakátok rek-
lámozzák a Sony termékeit és a nemzetközi koz-
metikumokat, kedveltek a német sörözők à la Pa-
ulaner. Agyafúrta dicséri magát a „Dinasztija” ét-
terem: „*Russian fish, European cuisine, Imperial
lunch.*” Annak, aki meg tudja fizetni.

Míg S. a globalizált útjelzőkhöz igazodik, én
valami mást keresek. Megnézem a „Blokád” múze-
umát, bemegyek minden templomba és könyves-
boltba. Egy hátsó udvarban levő antikváriumban
(még létezik!) megveszem Ilja Ehrenburg *Orosz
költők portréi* című könyvének első kiadását (Ber-
lin, 1922), a Dom könygiben, a Nyevszkij proszpek-
ten levő híres Singer-házban Mihail Siskin egyik re-
gényét, egy új könyvárúházból, amely éjjel-nappal
nyitva van, Varlam Salamov verseit. Egyszer éjfél
után keresgélek ott az orosz szépirodalmi részle-
gen, az egyetlen vásárló vagyok az egész emele-
ten. Csak egy szakállas férfi kuporog a leghátsó
sarokban egy könyv fölé hajolva, talán itt fogja
eltölteni az éjszakát. Nagy a kínálat, bestsellerek
és díjazott művek tornyai mindenhol. Külföldi iro-
dalom is van bősséggel, köztük amerikai krimik és
történetről, az ortodoxiáról és ezoterikus témák-
ról. Az egészségügyi és egyéb tanácsadóknak is

konjunktúrája van. De nem olcsók a könyvek. Ki
olvas, mikor, mennyit? Sajnos nincsenek statiszti-
kám az oroszok mai olvasási szokásairól; a Szovjet-
unió vége óta radikálisan megváltozhattak. – Egyik
ismerősöm mutat a Fontankán egy kis könyvesbol-
tot, amelyet Szórendnek (Porjadok szlov) nevez-
nek, és egy intellektuálisan igényes publikumot
szolgál ki. Itt irodalmi esteket, előadásokat és sze-
mináriumokat is rendeznek, a kínálatot egy film-
klub és egy folyóirat egészíti ki. Igazi réteggal-
túra. Emellett még tartja magát a magánlakásokban ren-
dezett költői felolvasások hagyománya.

A mindenhol sajnálkozva emlegetett *brain-
drain* az irodalmárokat csak mérsékelten érinti.
Otthon tartja őket nyelv, a hőn szeretett anyanyelv.
A cenzúráról már alig kell szenvedniük, de anyagi-
lag nehéz boldogulni. Az egyik társasutazásokon
vezet csoportokat, a másik egy tudományos inté-
zetben dolgozik, a harmadik tanít és fordít. A szer-
zők elvesztették egykori kultikus státuszukat, nem
kellenek sem tanítónak, sem profétának. A fiatal
írógeneráció rögtön az internetre teszi ki a mű-
veit; ott folyamatos a párbeszéd, mindenki része
lehet a hálózatnak.

A kultúrájukra azonban továbbra is büszkék
a péterváriak. Emléktáblák, szobrok, múzeumok
emlékeztetnek lépten-nyomon irodalmárokról, mű-
vészekre, zenészekre. Puskin, Dosztojevszkij, Ah-
matova vagy Nabokov lakásából múzeumot csinál-
tak, Gogol és Turgenjev talapzatról tekint le ránk.
A csatornákon tett csónaktúrán, amelyet S. és én
ragyogó időben ültünk végig, az orosz idegenvezető
állandóan a város nagy művészeit emlegette: „Itt élt
Rimszkij-Korszakov, ott írta Dosztojevszkij a *Bűn és
bűnböndést*”. A végén elszavalta Majkov egyik versét,
amely „a víz városát” énekelte meg. Helyes.

Egyébként éppen az irodalom mutatja meg,
hogyan Szentpétervárt az „európai” jelző nem írja
le kielégítően. Gogol (*A Nyevszkij Proszpekt*) és
Andrej Belij (*Pétervár*) groteszk vonásokat köl-
csönözött a városnak; a nyílegyenes utcák mérnö-
ki rendje és az oszlopsorokkal díszített klasszicis-
ta homlokzatok mögött démonikus torzképeket
láttak meg. A forradalmi költők háttal fordítottak
az európai „dekadenciának”, és a jövő kapujának
nyilvánították a helyet, ahol Lenin leszámolt a cári
múlttal.

S. és én nemcsak az Ermitázs díszes termeiben
kiállított műalkotásokat csodáljuk meg – az euró-
pai képzőművészet színe-javát –, hanem az Orosz
Múzeum kincseit is, az ikonfestésztől Kazimir
Malevics szuprematista négyzetéig. Itt tanulma-
nyozhatjuk Oroszország kettős identitását: gyöke-
reit egyfelől a bizánci-keleti, másfelől a nyugati ha-
gyományokban. És bár a legeurópaibb orosz város,
Pétervár is kettős identitású: egy északi szfinx.

Június 12-én sokféle arcát mutatja a város: pün-
kösdvasárnap van, egyben az a nap, amikor az
Orosz Föderáció függetlenségét ünneplik. Az Ale-
xander Nyevszkij-kolostorban a hívők áhitata, a Pa-
lota téren – a proszpekt másik végén – politikai re-
torika és tömegvígálmom. Stimmel a sorrend: előbb
az imádkozó emberek között vegyülünk el, akik
az istentisztelet után a parkban kezdenek sétál-
ni, aztán csatlakozunk ahhoz az emberáradathoz,
amely a Palota tér felé hömpölyög. A gyerekek
színes zászlócskákat lengetnek, transzparenszeket

2015 nyár

nem látunk. Hőség van, a fagyaltos standok előtt sorok kígyóznak. A hangulat vidám, már-már a féktelenségig, népiünnepély folyik katonai parádé és pompa nélkül. A Palota tér közelsége a rendőri alakulatok jelenlétéből érzékelhető. Maga a tér le van zárva, aki be akar oda menni, azt előbb ellenőrzik. Elöl impozáns színpad, tucatnyi hangszóróból egy szónok hangja harsog. De amitől félttem, nem következik be: nincs tolongás, az óriási téren eloszlik a tömeg. A jelentős számú közönség ellenére a tér félig üres. Hátul maradunk, árnyékban, mert vakítóan süt a nap, és még fárasztóbbá teszi az álldogálást. Egy énekes lép fel az együttesével, hamarosan egy másik, hozzá egy népviseletbe öltözött táncscsoport, amely kazacsokot (kozák táncot) ad elő. Hol több, hol kevesebb taps. Újabb beszéd nyilvánvalóan már nem várható, a program esztrádműsorra hasonlít. Nem nagy szám, mondja S., aki ezen a történelmi helyen valami hatásosabb dologra vágyott volna. Egy óra elteltével távozzunk, anélkül hogy megtudtuk volna, mennyi hazaszeretet dobogtatta az emberek szívét. Néhány világitórakéta repül az esti égre, Medvegyev elnök (a tévében) a szabadságról és a demokráciáról beszél.

A Barbaresco olasz étteremben kiváló a hal és a bor. A hely tele van, a mellettünk levő asztalnál hat fiatal orosz, mind divatos ruhában és csúcsmódban. Jó volna tudni, mit dolgoznak, mit gondolnak a kormányról stb. Vagy hogy csak az élvezet érdekli-e őket. Úgy tűnik, ezekben a körökben virágzik a hedonizmus. – Világok választják el a Barbarescót az Alexander Nyevszkij-kolostortól, ezeket a tehetős fiatalokat az áhítatos-komoly templomba járóktól (fejkendő mámacskáktól, hallgatag „noviciusoktól”, szakállas férfiaktól). S. jobban érti a Barbaresco-nyelvet, az utig ismertre emlékezteti őt.

Éjfél elmúlt, és hirtelen – ennek a szivárványtarka napnak a végén – záporosó. Futunk, fejünk fölé kapjuk a kezünket, futunk pocsolókon át, csöpögő háztetők és fák alatt, futunk. A Művészetek tere kihalt, Puskin mindenkitől elhagyatva, amire nem szolgált rá. Az Evropejszkaja bárja is kissé fénytelennek tűnik. De most nem is oda igyekszünk, fáradtan és nedvesen. Hanem a zuhany alá. *Grand luxe*, ahogy lágy szőnyegek az előkelő-hívogató szoba felé tartunk. A Grand Hotel Europe a gyönyör oázisa.

A bőséges reggelinél megint arra gondolok, mennyire a tenyerükön hordoznak itt minket. Ezek a tenyerek persze nehéz munkát végeznek. Csak a legfelsőbb vezetőket fizetik meg rendesen, az átlag nagyon keveset keres. „Ne legyenek illúziói”, súgja a fülembe egy szállodai alkalmazott, és azt az ügyfélbarát tippet adja, hogy magam rendeljem meg a repülőtéri taxit, akkor a felébe kerül. Az itt dolgozóknak minden nap össze kell egyeztetniük az egymásnak ellentmondó reális és a mentális dolgokat, hiszen két párhuzamos világban élnek. – Az étteremben követem a tekintetemet az az idős japán nőt, aki gyengéden támogatja a férjét, miközben kimennek. Előző nap kerek székben toltta ki a férfit. (Apropos: alig van akadálymentesített épület ebben a városban. A nyugati normák alkalmazása még gyerekcipőben jár.) Felséges a kaviárral töltött blini, a tea a szamovárból, a tőzegáfonyalekvár. És kedvesek a tündérékként sürgölődő pincérlányok, akik lesik minden kívánságunkat.

Pünkösöd hétfő, esős, hűvös nap. Amíg S. vásárolni megy, én benézek a Kis Filharmóniába. Itt hallgattam annak idején Szvjatoszlav Richtert és Rudolf Barsajt a kamarazenekarával, felejthetetlen esték szerény két rubel ötvenért. Az előcsarnok üres, a koncertszezonnak nyilvánvalóan vége van.

Itt az utóbbi évtizedekben nem modernizáltak semmit. Egyszerre mintha visszakerültem volna a Brezsnyev-időkhöz, kissé borongós hangulatom támad. – A Szaltikov-Scsedrin Könyvtár olvasótermébe, ahol egykor könyvet könyv után jegyzeteltem ki, az energikus portásnő megtagadja a belépést. Csak az teheti be a lábát a szent csarnokokba, aki be van iratkozva, és aláveti magát a biztonsági ellenőrzésnek. A beiratkozási procedúrához viszont se időm, se türelmem. Viszlát.

A szomszédos Osztrovszkij téren Nagy Katalin cárnő néz le ránk fenségesen a talapzatáról. Németként lett minden idők legbefolyásosabb orosz uralkodója. Ezt egy nem-soviniszta Pétervár tette lehetővé. Szívesen meglátogattam volna a nyári palotáját Carszkoje Szelóban (nem annyira a borostyánkő-szoba, inkább a park miatt). Majd legközelebb.

Mikor lesz „legközelebb”? kérdezi S., aki el akart menni a Peterhofba, a Péter-Pál erdőbe és a petrogradi oldalra, amire már nem jutott időnk. Döntök: a legközelebb akkor van, amikor elhatározzuk. Például csikorgó fagy idején.

Pár rubel a portásnak; visszafogott meghajlása távoli időket idéz. Milyen nemesi bálók lehettek régen Péterváron, milyen pompás ünnepek. Képek és könyvek mesélnek erről. A pénzarisztokrácia más lapra tartozik. Még inkább a belső nemesség. Az tájékozódási pont lehetne ezekben a zavaros, modern időkben.

Búcsút intünk az Evropejszkaja rózsaszín-barna homlokzatának, az elhagyatott „Grand Terrace”-nak. Esik az eső, mintha az ég meg akarná könnyíteni a búcsút. *Do szvidányijá* – így mondják, hogy „viszontlátásra”. És *poká* – szia, nemsokára találkozunk. Addig is: Ég veled, Pétervár.

SZIJJ FERENC FORDÍTÁSA

ERDEI KRISZTINA: KERESZTEK HEGYE, LITVÁNIA, 2012